

هدایت

هدایت، شناختن درست و صحیح **هدف**، انتخاب راه و طریق صحیح برای رسیدن به هدف و پایداری در مسیر است.

فهرست مندرجات

- ۱ - [معنای لغوی هدایت](#)
- ۲ - [معنای اصطلاحی هدایت](#)
- ۳ - [انواع هدایت](#)
 - ۳.۱ - [هدایت تکوینی](#)
 - ۳.۲ - [هدایت تشریحی](#)
- ۴ - [اقسام هدایت تشریحی خداوند](#)
 - ۴.۱ - [هدایت اولیه و نخستین](#)
 - ۴.۲ - [هدایت ثانویه یا «پاداشی»](#)
 - ۴.۳ - [هدایت به مفهوم رسیدن به واقع](#)
 - ۴.۴ - [هدایت به مفهوم حکم و اراده خدا](#)
- ۵ - [فهرست منابع](#)
- ۶ - [پانویس](#)
- ۷ - [منبع](#)

معنای لغوی هدایت

"هدایت" از ریشه "هدأ" و در لغت به معنای سکون، آرامش، بدون سر و صدا و حرکت، سکونت گزیدن میباشد ^[۱] [خلیل بن احمد فراهیدی، کتاب العین، ج دوم، ص ۴، ص ۷۹، قم: انتشارات هجرت.](#) و نیز بمعنای توقف از حرکت، سکونت و خواب در شب، ساکت نمودن بچه و خواباندن آن آمده است ^[۲] [محمد بن مکرّم ابن منظور، لسان العرب، ج سوم، ص ۱، ص ۱۸۰، بیروت: دار صادر، س ۱۴۱۴ ق.](#)

معنای اصطلاحی هدایت

هدایت در اصطلاح عبارتست از نشان دادن هدف و راهنمایی افراد ^[۳] [محمد حسین طباطبایی، تفسیر المیزان، ترجمه موسوی همدانی، سید محمد باقر، ج پنجم، ص ۱، ص ۵۶، قم: دفتر انتشارات اسلامی جامعه مدرسین حوزه علمیه قم، س ۱۳۷۴ ش،](#) در برخی موارد مقصود از هدایت پایداری و استوار ماندن در مسیر و راه است ^[۴] [علامه طبرسی، مجمع البیان فی تفسیر القرآن، ج اول، ص ۸، ص ۲۶۵](#) بنابراین هدایت، شناختن درست و صحیح هدف، انتخاب راه و طریق صحیح برای رسیدن به هدف و پایداری در مسیر است و هدایت در عام ترین معنای خود شامل همه مخلوقات [خداوند](#) می‌گردد. ^[۵] [محمد حسین طباطبایی، تفسیر المیزان، ترجمه موسوی همدانی، سید محمد باقر، ج ۱، ص ۲۹، قم: دفتر انتشارات اسلامی جامعه مدرسین حوزه علمیه قم، س ۱۳۷۴ ش،](#)

انواع هدایت

هدایت در مورد انسان ها به دو مفهوم به کار رفته است؛ **هدایت عامه** که شامل همه انسان‌ها می‌شوند، چه **مؤمن** باشد یا **کافر** و آن نشان دادن راه خیر و سعادت در پیمودن مسیر زندگی انسان است، ولی **هدایت خاصه** مختص به مؤمنان می‌باشد و آن تأمین کننده راه **کمال** و **سعادت اخروی** است.

^[۱] [محمد حسین طباطبایی، تفسیر المیزان، ترجمه موسوی همدانی، سید محمد باقر، ج ۱، ص ۲۶، قم: دفتر انتشارات اسلامی جامعه مدرسین حوزه علمیه قم، س ۱۳۷۴ ش،](#)

← هدایت تکوینی

هدایت تکوینی به این مفهوم که هدایت در متن **خلقت** و در **فطرت** مخلوقات وجود دارد، نشانه های هدایت تکوینی مانند: «**عقل**، **غریزه**، **شعور**، **عطفه**، و انواع ادراکت» می باشد. «قَالَ رَبُّنَا الَّذِي أَعْطَى كُلَّ شَيْءٍ حَلْفَهُ ثُمَّ هَدَى» «گفت: پروردگار ما همان کسی است که به هر موجودی، آنچه را لازمه آفرینش او بوده داده سپس هدایت کرده است!»

[۸] طه/سوره ۲۰، آیه ۵۰.

خداوند هر حیوانی را هدایت نمود، راه بهره وری از امکانات را به او شناساند تا آنجا که طفل را به پستان مادر و جوجه را به این که از مادرش بخواد غذا در دهانش بریزد راهنمایی کرد

[۸] فضل بن حسن طبرسی، تفسیر جوامع الجامع، ترجمه مترجمان، چ دوم، ج ۶، ص ۶۱۵، مشهد: بنیاد پژوهشهای اسلامی آستان قدس رضوی، ۱۳۷۷ ش. پس هدایت تکوینی خداوند غیر اختیاری بوده و شامل همه موجودات می شود.

← هدایت تشریحی

این هدایت فقط انسان ها را شامل می شود، یعنی خداوند علاوه بر هدایت تکوینی که در فطرت انسان وجود دارد، به وسیله فرستادن پیامبران و وحی، انسان را مورد هدایت قرار داده است؛ «ذَلِكَ الْكِتَابُ لَا رَيْبَ فِيهِ هُدًى لِّلْمُتَّقِينَ» «آن کتاب با عظمتی است که شک در آن راه ندارد و مایه هدایت پرهیزکاران است»

[۹] بقره/سوره ۲، آیه ۲.

اقسام هدایت تشریحی خداوند

مرحوم طبرسی **هدایت تشریحی** را به اقسام زیر تقسیم نموده است

[۱۰] علامه طبرسی، مجمع البیان فی تفسیر القرآن، ج ۱، ص ۱۶۸، ترجمه مترجمان، تحقیق: رضا ستوده، تهران: انتشارات فراهانی، ۱۳۶۰ ش. شاید تقسیم بندی ایشان به اعتبار مراتب اشتراک در خلقت و درجه **قرب به خداوند** از حیث اطاعت پذیری و دریافت **پاداش الهی** بوده باشد.

← هدایت اولیه و نخستین

این نوع هدایت در واقع همان هدایت تشریحی است و شامل همه انسان ها اعم از مؤمن و کافر می شود. «... وَ لَقَدْ جَاءَهُمْ مِنْ رَبِّهِمُ الْهُدَى» «درحالی که هدایت از سوی پروردگارشان برای آن ها آمده است!»

[۱۱] نجم/سوره ۵۳، آیه ۲۳.

«وَ هَدَيْنَاهُ النَّجْدَيْنِ» «و او را به راه **خیر** و **شر** هدایت کردیم!».

[۱۲] بلد/سوره ۹۰، آیه ۱.

← هدایت ثانویه یا «پاداشی»

وقتی **مؤمنین** از هدایت تشریحی و عمومی خداوند بهره می برند و پیامبران الهی را تصدیق می نمایند، خداوند آن ها را مشمول هدایت خاص قرار می دهد و در واقع به آن ها پاداش عطا می کند. «وَ الَّذِينَ اهْتَدَوْا زَادَهُمْ هُدًى وَ آتَاهُمْ نِقْمَاهُمْ» «کسانی که هدایت یافته اند، خداوند بر هدایتشان می افزاید و **روح تقوا** به آنان می بخشد!»

[۱۳] مجد/سوره ۴۷، آیه ۱۷.

آغاز و شروع هدایت از ناحیه خداوند است، وقتی انسان ها راه هدایت را برگزینند، خداوند به عنوان پاداش آن ها را مشمول **هدایت خاصه** خود قرار می دهد. البته هدایت یک امر استمراری و یک امر وجودی مانند رشد درختان است که همواره باید وجود داشته باشد و انسان باید همواره از **گناه** پرهیز نماید، نه این که یک امر مقطعی باشد مانند بن ای ساختن؛ لذا انسان اگر بعد از هدایت گناه نماید، به **ضلالت** و گمراهی می افتد، این گونه نیست که اگر کسی هدایت شد دیگر به ضلالت نمی افتد؛ مثلاً در مورد **ارتداد** اول هدایت است، بعد ضلالت؛ لذا اگر بعد از هدایت مرتکب **معصیت** شود، تمام اعمال نیکو و خیری که انجام داده است **حبط** و نابود می شود.

← هدایت به مفهوم رسیدن به واقع

هدایت به این مفهوم، رسیدن به هدف و واقع می باشد چنانچه قرآن می فرماید: «إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ يَهْدِيهِمْ رَبُّهُمْ بِإِيمَانِهِمْ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهِمُ الْأَنْهَارُ فِي جَنَّاتِ النَّعِيمِ» «کسانی که **ایمان** آوردند و کارهای شایسته انجام دادند، پروردگارشان آن ها را در پرتو ایمانشان هدایت می کند، از زیر (قصرهای) آن ها در باغهای **یهشت**، نهرهایی جاری است، این گونه هدایت مختص به مؤمنین است»

[۱۴] یونس/سوره ۱۰، آیه ۹.

← هدایت به مفهوم حکم و اراده خدا

این نوع هدایت تعلق به اراده خداوند دارد «وَ مَنْ يَهْدِ اللَّهُ فَهُوَ الْمُهْتَدِ وَ مَنْ يَضِلَّ فَلَنْ تَجِدَ لَهُمْ أَوْلِيَاءَ مِنْ دُونِهِ» «هر کس را خدا هدایت کند، هدایت یافته واقعی است و هر کس را گمراه سازد، هادیان و سرپرستانی غیر خدا برای او نخواهی یافت.

فهرست منابع

- (۱) خلیل بن احمد فراهیدی، کتاب العین، قم: انتشارات هجرت.
- (۲) محمد بن مکرّم ابن منظور، لسان العرب، بیروت: دار صادر، س ۱۴۱۴ ق.
- (۳) محمد حسین طباطبایی، تفسیر المیزان، ترجمه موسوی همدانی، سید محمد باقر؛ قم: دفتر انتشارات اسلامی جامعه مدرسین حوزه علمیه قم، ۱۳۷۴ ش؛
- (۴) علامه طبرسی، مجمع البیان فی تفسیر القرآن؛ ترجمه مترجمان، تحقیق: رضا ستوده، تهران: انتشارات فراهانی، ۱۳۶۰ ش؛
- (۵) محمد حسین، طباطبایی، تفسیر المیزان.
- (۶) فضل بن حسن طبرسی، تفسیر جوامع الجامع، ترجمه مترجمان، مشهد: بنیاد پژوهشهای اسلامی آستان قدس رضوی، ۱۳۷۷ ش.

پانویس

۱. [↑](#) [خلیل بن احمد فراهیدی، کتاب العین، چ دوم، ج ۴، ص ۷۹، قم: انتشارات هجرت.](#)
۲. [↑](#) [محمد بن مکرّم ابن منظور، لسان العرب، چ سوم، ج ۱، ص ۱۸۰، بیروت: دار صادر، س ۱۴۱۴ ق.](#)
۳. [↑](#) [محمد حسین طباطبایی، تفسیر المیزان، ترجمه موسوی همدانی، سید محمد باقر، چ پنجم، ج ۱، ص ۵۶، قم: دفتر انتشارات اسلامی جامعه مدرسین حوزه علمیه قم، س ۱۳۷۴ ش،](#)
۴. [↑](#) [علامه طبرسی، مجمع البیان فی تفسیر القرآن، چ اول، ج ۸، ص ۲۶۵](#)
۵. [↑](#) [محمد حسین طباطبایی، تفسیر المیزان، ترجمه موسوی همدانی، سید محمد باقر، ج ۱، ص ۲۹، قم: دفتر انتشارات اسلامی جامعه مدرسین حوزه علمیه قم، س ۱۳۷۴ ش،](#)
۶. [↑](#) [محمد حسین طباطبایی، تفسیر المیزان، ترجمه موسوی همدانی، سید محمد باقر، ج ۱، ص ۲۶، قم: دفتر انتشارات اسلامی جامعه مدرسین حوزه علمیه قم، س ۱۳۷۴ ش،](#)
۷. [↑](#) [طه/سور ۲۰، آیه ۵۰.](#)
۸. [↑](#) [فضل بن حسن طبرسی، تفسیر جوامع الجامع، ترجمه مترجمان، چ دوم، ج ۶، ص ۶۱۵، مشهد: بنیاد پژوهشهای اسلامی آستان قدس رضوی، ۱۳۷۷ ش.](#)
۹. [↑](#) [بقره/سور ۲، آیه ۲.](#)
۱۰. [↑](#) [علامه طبرسی، مجمع البیان فی تفسیر القرآن، ج ۱، ص ۱۶۸، ترجمه مترجمان، تحقیق: رضا ستوده، تهران: انتشارات فراهانی، ۱۳۶۰ ش.](#)
۱۱. [↑](#) [نجم/سور ۵۳، آیه ۲۳.](#)
۱۲. [↑](#) [بلد/سور ۹۰، آیه ۱۰.](#)
۱۳. [↑](#) [محمد/سور ۴۷، آیه ۱۷.](#)
۱۴. [↑](#) [یونس/سور ۱۰، آیه ۹.](#)
۱۵. [↑](#) [اسراء/سور ۱۷، آیه ۹۷.](#)
۱۶. [↑](#) [علامه طبرسی، مجمع البیان فی تفسیر القرآن، ج ۱، ص ۱۶۸، ترجمه مترجمان، تحقیق: رضا ستوده، تهران: انتشارات فراهانی، ۱۳۶۰ ش.](#)

منبع

[پژوهشکده باقر العلوم علیه السلام، برگزفته از مقاله «هدایت»](#)